

УДК 796(07)

**Концептуальні підходи у поясненні нового вектору
формування особистої фізичної культури студентів у
процесі неспеціальної фізкультурної освіти**

Гончар Галина Іванівна, кандидат наук з фізичного виховання та спорту.

*Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини,
кафедра теорії і методики фізичного виховання.*

Анотація. В статті розглянуто проблеми фізкультурної освіти, яка є похідною від фізичної культури та розглядається як базова частина загальнолюдської культури, що наділена потенціалом у формуванні всебічно розвиненої особистості, проведено аналіз наукових публікацій, присвячених оптимізації освітнього процесу підготовки фахівців у сфері ФК і С. В роботі особлива увага надається особистісному підходу, який забезпечує розуміння, пізнання, розвиток і самореалізацію особистості майбутнього фахівця в його цілісності і гармонійності. Фізкультурна освіта має сприяти розумовому і моральному розвитку та формуванню морально-вольових якостей, а виховання фізичних якостей буде відбуватись попутно. Необхідність закладення в мету фізичної освіти духовних якостей, а не суто механічну концепцію навчання руху. У ФВ вся суть зводиться до відшліфовування рухів, а фізкультурна освіта передбачає формування теоретичних знань та практично-рухових навичок. Щодо питання, яке стосується неспеціальної фізкультурної освіти - робиться все необхідне, щоб перейти на новий рівень функціонування фізичної культури.

Постановка проблеми. Аналізостанніх досліджень та публікацій. Аналіз проблеми професійної підготовки фахівців в галузі фізичної культури і спорту свідчить, що в наукових дослідженнях вона розглядається з точки зору виконання конкретної професійної діяльності, оволодіння сукупністю знань в освітній галузі «Фізичне виховання, спорт і здоров'я людини», розвитку емоційно-ціннісних відносин, моральних норм та вміння передачі цих знань і цінностей фізичної культури учням.

Особливістю фізкультурної освіти є те, що студент повинен не тільки засвоїти знання, але й оволодіти руховими вміннями та навичками, які вимагають відповідної фізичної підготовленості, а також вміння передати свій руховий досвід школярам. Таким чином, метою фізкультурної освіти є «задоволення особистої і суспільної потреби – формування і розвитку особистості – творця, перетворювача і споживача матеріальних, духовних і художніх цінностей суспільства. Звідси, об'єкти фізкультурної освіти – це процес створення людського фактору – особистості, що складає єдність та гармонію тілесних і духовних цінностей.

Мета дослідження: проаналізувати особливості професійної діяльності викладача фізичного виховання та проблеми вдосконалення підготовки фахівців в галузі фізкультурної освіти.

Методи дослідження: педагогічне спостереження, наукове дослідження.

Ключові слова: фізичне виховання, фізична культура, педагогічна діяльність, педагогічний процес, підготовка фахівців.

Концептуальные подходы в объяснении нового вектора формирования личной физической культуры студентов в процессе неспециального физического образования

Гончар Галина Ивановна, кандидат наук с физического воспитания и спорта.

Уманский государственный педагогический университет имени Павла Тычины, кафедра теории и методики физического воспитания.

Аннотация. В статье рассмотрены проблемы физкультурного образования, которая является производной от физической культуры и рассматривается как базовая часть общечеловеческой культуры, которая наделена потенциалом в формировании всесторонне развитой личности, проведен анализ научных публикаций, посвященных оптимизации образовательного процесса подготовки специалистов в сфере ФК и С. В работе особое внимание предоставляется личностному подходу, который обеспечивает понимание, познание, развитие и самореализацию личности будущего специалиста и будущего специалиста в его целостности и гармоничности. Физическое образование должно содействовать умственному и моральному развитию и формированию морально волевых качеств, а воспитания физических качеств само собой будут воспитываться попутно. Необходимость закладки в цель физического образования духовных качеств, а не сугубо механическую концепцию учебы движения. В ФВ вся суть сводится к отшлифовке движений, а физкультурное образование предусматривает формирование теоретических знаний и практически двигательных навыков. Что касается вопроса о неспециальном физкультурнообразовании - делается все необходимое, чтобы перейти на новый уровень функционирования физической культуры.

Постановка проблемы. Анализ последних исследований и публикаций. Анализ проблемы профессиональной подготовки специалистов в отрасли физической культуры и спорта свидетельствует, что в научных исследованиях она рассматривается с точки зрения

выполнения конкретной профессиональной деятельности, овладения совокупностью знаний, в образовательной отрасли «Физическое воспитание, спорт и здоровье человека», развития, эмоционально ценностных отношений, моральных норм и умения передачи этих знаний и ценностей физической культуры ученикам. Особенностью физкультурного образования является то, что студент должен не только усвоить знание, но и завладеть двигательными умениями и навыками, которые требуют соответствующей физической подготовленности, а также умениями передать свой двигательный опыт школьникам. Таким образом, целью физкультурного образования является «удовлетворение личной и общественной потребности – формирование и развитие личности – творца, преобразователя и потребителя материальных, духовных и художественных ценностей общества. Отсюда, объекты физкультурного образования – это процесс воссоздания человеческого фактора – личности, которая составляет единство и гармонию телесных и духовных начал.

Цель исследования: проанализировать особенности профессиональной деятельности преподавателя физического воспитания и проблемы совершенствования подготовки специалистов в отрасли физкультурного образования.

Методы исследования: педагогическое наблюдение, научное исследование.

Ключевые слова: физическое воспитание, физическая культура, педагогическая деятельность, педагогический процесс, подготовка специалистов.

**Conceptual approaches in explaining a new vector
formation of personal physical training of students in the non-
special physical training education**

Galyna Gonchar, PhD in physical education and sport. Theory and Methodology of Physical Training department.

Uman State Pedagogical University named after P. Tychna

Annotation. In the article considered the problem of physical education, which is a derivative of physical training and is regarded as a basic part of human culture, which is endowed with potential in the formation of a fully developed personality, conducted the analysis of scientific publications devoted to optimizing the educational process of training in the physical education and sport. In this paper special attention is paid for the personal approach that provides understanding, knowledge, development and personal fulfillment of the future specialist in his professional integrity and harmony. Physical education has to promote intellectual and moral development, formation of volitional and moral qualities and in this case, physical qualities will be developed itself. There is a necessity of laying the spiritual qualities in the goal of physical education, and not just mechanistic conception of learning movement. In Ph. T. whole sense boils down to polishing movements, and physical education implies the formation of theoretical knowledge and practical motor skills. Question relating to non-special physical education - is everything you need to move to a new level of functioning Ph. E.

Keywords: physical education, physical culture, professional activities, teaching activities, training of specialists.

Результати дослідження. Сьогодні небувалої популярності в дослідженнях, що присвячені покращенню процесу фізичного виховання студентів непрофесійного профілю, набуває звернення до категорії «фізкультурна освіта». Хоча консенсусу в баченні змістової структури поки-що не має, втім спільний світоглядний вектор науковців полягає в тому, що студентський предмет «фізичне виховання» має полягати не у виключному дублюванні дій викладача на занятті, а в ціленаправленому

формуванні здібностей через теоретичну і практичну підготовку бути освіченим у сфері фізичної культури і спорту.

Непрофесійна фізкультурна освіта, на відміну від професійної, не використовується для заробітку на життя, а існує як частина загальної культури людини і спрямована на потреби і смаки різних соціальних груп. Непрофесійна фізкультурна освіта повинна починатися якомога раніше – з освоєння сутності і змісту фізичної культури в процесі дошкільного і молодшого шкільного віку, з навчанням фізичним вправам. Принциповим є те, що акцент повинен бути зроблений на освіту, одержання знань на основі формування фізичних якостей і навичок, відповідно до можливостей тих, хто вчиться [10].

Фізкультурна освіта є похідною від фізичної культури, яка розглядається як базова частина загальнолюдської культури, що наділена потенціалом у формуванні всебічно розвиненої особистості. Фізкультурна освіта – поняття для сфери фізичної культури і спорту не нове, воно має більш як сторічну історію, але з метою уникнення плутанини і неоднозначності терміну «фізична освіта», а точніше причетності саме до сфери тілесності, а не до фізики дане поняття на початку ХХ ст. свідомо обмежується на певний час, в науковому вжитку. А наприкінці ХХ ст. термін «фізична освіта» поступається місцем терміну «фізкультурна освіта», а науковцями Д.Н. Давиденко і Г.Н. Пономарьовим в процесі дослідження встановлено, що «...з лінгвістичної точки зору правильність вжитку поняття «фізкультурна освіта» не викликає сумнівів» [3, 4]. З.М. Кузнєцова, Ю.П. Сімаков [2007] досліджуючи історичні передумови виникнення фізкультурної освіти пишуть: «Поняття «физическое воспитание», «спорт», «физическая активность» и т.п. являются ветвями родового дерева «культура физическая». Понятие «физкультурное образование» по своему

содержанию значительно шире общепринятой учебной дисциплины «физическое воспитание», оно совмещает в себе процессы обучения и воспитания, является одним из важных разделов педагогической науки». Творцем цього терміну вважається П.Ф. Лесгафт, який окреслив суть даного явища і як справджується зараз зумів передбачити істинне значення фізкультурної освіченості до якої вже наразі закликають теперішні фахівці. Сьогодні відбувається відродження даного поняття і питання стоїть не в термінологічному заміщенні дефініцій «фізичне виховання» на «фізкультурна освіта», а перебудові самого процесу у фізичній культурі студентів. П.Ф. Лесгафт в численних своїй працях, присвячених фізичній освіті школярів наголошував на необхідності привчити молоду людину в гармонії з розумовим вихованням усвідомлено відноситися до своїх дій, обмежуючи тим самим їх нездорову довільність, тобто фізична освіта має сприяти розумовому і моральному розвитку та формуванню морально-вольових якостей. Таким чином, П.Ф. Лесгафт акцентує на необхідності закладення в мету фізичної освіти духовних якостей, а не суто механічну концепцію навчання руху. Так, згіднобаченняфундатора «Задача общего физического образования, может состоять только в том, чтобы научить молодого человека сознательно действовать и проверять умственную свою деятельность» [6, с. 19]. На підтвердженнясвоїхсліввінберенаступнепорівняння: «Человек и отличается от животного тем, что способен дифференцировать, а, следовательно, чем развитее и образование, тем больше он способен анализировать явления, дифференцировать их и сравнивать между собой. При этом общее образование, умственное и физическое, имеет между собой тесную связь: одно дополняет другое, одно без другого не может существовать» [6, с. 21].

П.Ф. Лесгафт власними науковими доробками створив власну оптимальну програму фізичної освіти молоді, яка ґрунтувалася на принципах

гуманності, поступовості і послідовності, систематичності, наочності, врахування вікових особливостей, природовідповідності і направлена на самовдосконалення шляхом поступового наближення до ідеалу. Незважаючи на стрімкий розвиток практичних проявів фізкультурної освіти молоді, теорія, понятійний апарат і методологія фізкультурної освіти знаходяться на шляху становлення, тому дослідження, пов'язані із уточненням, систематизацією і поглибленням понятійного апарату фізкультурної освіти є актуальними і потрібними на сучасному етапі розвитку галузі.

Наразі ж фізкультурна освіта розглядається як педагогічний процес з усіма характерними наслідками для нього: направленість на формування здорового, фізично досконалого, соціально активного, морально стійкого підростаючого покоління; зміцнення здоров'я, всебічний фізичний і духовний розвиток; покращення працездатності; творче довголіття, формування фізичної культури особистості, оволодіння знаннями біологічних резервів і адаптаційних можливостей людини тощо. Цими ж науковцями введено слова-синоніми терміну «фізкультурна освіта» – «непрофесійна фізкультурна освіта», «неспеціальна фізкультурна освіта» і «загальна фізкультурна освіта».

Досить розповсюдженим серед вчених є трактування фізкультурної освіти з аксіологічних позицій. Так, за С.В. Барабашовим – це «... процес поетапного засвоєння і формування у школярів цінностей фізичної культури: – інтелектуальних та рухових інтенцій». В.І. Столяров в особистісно-орієнтовану фізкультурну освіту вкладає «педагогічний процес, що спрямований на засвоєння аксіологічного потенціалу фізичної культури, що містить формулювання систем світоглядних категорій, ціннісних орієнтацій на фізичне самовдосконалення, здоровий спосіб життя, соціальну активність молоді людини».

Деякі науковці поняття «фізкультурна освіта» визначають як «цілеспрямований вплив соціального середовища на людину з метою формування у неї здатностей до фізкультурної діяльності» [8, с. 16]. В.В. Приходько, В.П. Кузьмінський в непрофесійну фізкультурну освіту (фізкультурна освіта людини) вкладають наступний зміст: «складова частина різнобічної освіти особистості важлива для раціональної організації її індивідуальної життєдіяльності». О.А. Томенком визначення поняття неспеціальної фізкультурної освіти учнівської молоді дається як «різновид фізичної культури, педагогічний процес, що здійснюється як цілеспрямовано у середніх загальноосвітніх навчальних закладах, спортивних та фізкультурно-оздоровчих клубах і секціях, так і недостатньо цілеспрямовано під час побутової, оздоровчо-рекреаційної діяльності, у системі спорту для всіх з метою сприяння формуванню фізичної культури особистості через засвоєння цінностей фізичної культури, оволодіння специфічними знаннями, формування відповідної мотивації та рухових навичок» [9, с. 12]. Також ним розроблено поняття, що стосується неспеціальної фізкультурної освіти – неспеціальна фізкультурна освіченість – «це такий рівень засвоєння цінностей фізичної культури, оволодіння спеціальними знаннями і життєво важливими руховими діями і, як результат, рівень рухової активності та соматичного здоров'я, який дозволяє забезпечити ефективне формування фізичної культури особистості молоді людини. Таке визначення згідно бачення О.А. Томенко «відображає структурні компоненти неспеціальної фізкультурної освіченості: аксіологічний – засвоєння цінностей фізичної культури; практичний – рівень оволодіння життєво важливими руховими діями, що мають прикладне значення у житті молоді людини; теоретичний – рівень спеціальних знань зі сфери фізичної культури і спорту; руховий – рівень рухової активності людини; здоров'язберігаючий – наявний рівень соматичного здоров'я» [9, с. 12].

Стає зрозумілим, що фізкультурна освіта в баченнях більшості науковців направлена на окрему особистість. Якщо у фізичному вихованні, як показує практика, вся суть зводиться до відшліфовування рухів під керівництвом педагога, то фізкультурна освіта в своїй основі передбачає формування теоретичних знань та практично-рухових навичок *самостійного тіло виховання* (тобто самому знати та вміти підбирати адекватні засоби вдосконалення власного тіла). Тут ми торкаємося іншої проблеми над вирішенням якої працює весь науковий фізкультурний загал – це особистісна фізична культура. Таким чином, фізкультурна освіта дотична до фізичної культури особистості, адже пріоритетна її направленість зводиться до конкретної людини. Загально відомо, що в ієрархії особистісних утворень особиста фізична культура є інтегративним і найбільш складним формуванням молодшої людини, адже вона дозволяє їй розвиватися у поєднанні з культурою суспільства, досягати гармонії знань та креативної дії, розуму та почуттів, фізичного та духовного. У фізкультурно-спортивній сфері максимально збалансовані та наближені особисті і суспільні інтереси, що сприяють формуванню здорового морально-психологічного клімату в різних соціально-демографічних групах [5].

Таким чином, метою фізкультурної освіти є «задоволення особистої і суспільної потреби – формування і розвиток особистості – творця, перетворювача і споживача матеріальних, духовних і художніх цінностей суспільства. Звідси, *об'єкт* фізкультурної освіти – це процес відтворення людського фактору – особистості, що складає єдність та гармонію тілесних і духовних начал; предмет – становлення специфічних компонентів культури особистості. Системоутворюючим фактором фізкультурної освіти виступає культура особистості, а компонентами структури фізкультурної освіти є процес навчання, виховання і розвитку» [2, с. 18].

Д.В. Лотоненко, Е.А. Стеблецов основні цілі неспеціальної фізкультурної освіти студентської молоді вбачають у:

1. Досягнення цілісності знання про людину, її культуру як систему норм, цінностей орієнтованих на розвиток особистісних якостей кожної молоді людини;
2. Створення гуманітарних основ (морально-етичних, культурно-естетичних) формування інтелігентності студента в єдності з його фізкультурною діяльністю;
3. Виховання у студентів потреби і здібності керуватися в своїй життєдіяльності гуманістичними мотивами і цілями фізкультурної діяльності, уміння самокритично оцінювати результат тілесного і духовного розвитку;
4. Орієнтація студентів на самоосвіту, саморозвиток, саморегуляцію і самоконтроль в області фізкультурної діяльності, безперервний духовний і фізичний розвиток як важливий фактор у всіх сферах їх життєдіяльності [7].

Т. Круцевич, О. Томенко окреслили концептуальні підходи щодо неспеціальної фізкультурної освіти, попередньо розбивши їх на три групи: «Стосовно мети і завдань неспеціальної фізкультурної освіти (холістичний, аксіологічний, біосоціокультурний, методологічний, оздоровчий, селфмейдменівський, тезаурусний, філософсько-культурологічний); змісту неспеціальної фізкультурної освіти (антропоцентричний, елективний, інноваційний, інформаційно-гносеологічний, компаративний, наступництва засобів та форм фізкультурної освіти, синергетичний, формально-логічний, профорієнтаційний) та умов реалізації неспеціальної фізкультурної освіти (віково-статевий, діяльнісний, індивідуальний, креативний, науковий, особистісно-зорієнтований, прогностичний, системний).

В неспеціальній фізкультурній освіті Д.В. Лотоненко, Е.А. Стеблецов виділяють три групи функцій: 1) Функція навчання: повідомлення

спеціальних знань в області всестороннього фізичного розвитку особистості студента, теорії і методики занять фізичними вправами в різних видах фізичної культури. Формування рухових умінь і навичок, раціональної техніки виконання фізичних вправ, рухових прийомів і дій.

2) Функція виховання: формування усвідомленого ставлення студентів до свого фізичного розвитку, виховання рішучості, сили волі до подолання значних фізичних навантажень в умовах підвищеної психоемоційної напруги, що пов'язана з інтенсифікацією гуманітаризації вищої школи, формування потреб і мотивів в регулярній фізкультурній діяльності. 3) Функція управління педагогічними діями: розвиток фізичних якостей: сили, швидкості, витривалості, спритності, координації рухів. Вдосконалення форм, засобів і методів тілесного і духовного розвитку молоді в умовах фізкультурної діяльності [7].

В.А. Востриков функції фізкультурної освіти представляє у двох основних напрямках: «1. Загальнокультурні, соціальні функції, які відображають зв'язок фізкультурної освіти з іншими соціальними явищами і видами культури. До них відносяться морально-світоглядні, культурологічні, естетичні, ціннісно-орієнтаційні, нормативні, інформаційні, соціалізуючі і комунікативні функції. 2. Специфічні функції, що забезпечують зв'язок всередині самої фізкультурної освіти та відображають процесуальну складову в формуванні особистості, – навчальну, виховну, розвиваючу та оздоровчу» [2, с. 18].

Висновки. Стає очевидним, що питання, яке стосується неспеціальної фізкультурної освіти сьогодні активно розробляється фахівцями галузі. Ними ж дані визначення, окреслені концептуальні підходи, встановлено об'єкт і предмет неспеціальної фізкультурної освіти, показано напрямки та умови за яких вона успішно функціонуватиме. Тобто робиться все необхідне, щоб перейти на якісно новий рівень функціонування фізичної культури.

Перспективи подальших досліджень з даної проблеми будуть пов'язані із розробкою нових методів вдосконалення підготовки фахівців в галузі фізкультурної освіти.

Список використаної літератури

1. Біліченко О.О. Гендерні особливості формування мотивації до занять фізичним вихованням у студентів: автореф. дис. канд. наук з фізичного виховання : 24.00.02 / О.О. Біліченко. – Дніпропетровськ, 2014. – 21 с.
2. Востриков В.А. Физкультурное образование как фактор становления личности / В.А. Востриков // Специальное профессиональное образование. – 2009. – № 6. – С. 18.
3. Давиденко Д. Н. Размышления о понятиях и сущности образования в области физической культуры / Д.Н. Давиденко, Г.Н. Пономарев // Теория и практика физической культуры. – 2004. – № 5. – С. 53.
4. Державні вимоги до навчальних програм з фізичного виховання в системі освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу до дж. : <http://www.uazakon.com/document/spart71/inx71134.htm>
5. Кожевникова Л. Специфікапітання про вихованняособистоїфізичноїкультуристудентівсучасноївищоїшколи / Л. Кожевникова, З. Дзюба // Теорія та методика фізичноговиховання. – 2008. – № 1. – С. 47.
6. Лесгафт П.Ф. О физическом образовании в профессиональной школе/ П.Ф. Лесгафт., СПб., 1891. – С. 19-20.
7. Лотоненко Д.В. Физическая культура и ее виды в реальных потребностях студенческой молодежи / Д.В. Лотоненко, Е.А. Стеблецов // Теория и практика физической культуры. – 1997. – № 6. – С. 39-41.
8. Сулейманов И.И. Система основных понятий теории физической культуры:[учеб. пособие] / И.И. Сулейманов. – Тюмень:

Вектор Бук, 1999. – 16с. Сулейманов И.И. Основные понятия теории физической культуры: их сущность и соотношение / И.И. Сулейманов // Теория и практика физической культуры. – 2001. – № 3. – С. 12-16.

9. Томенко О.А. Теоретико-методологічні основи неспеціальної фізкультурної освіти учнівської молоді: автореф. дис. д-ра наук з фіз..виховання і спорту: 24.00.02 / О.А. Томенко; НУФВСУ. – К., 2012. – 38 с.

10. Шамардіна Г.М. Основи теорії і методики фізичного виховання: Вибрані лекції / Г.М. Шамардіна – Дніпропетровськ: Пороги, 2004. – 415с.